

OMMAVIY TA'SIR VA "VERTER EFFEKTI": MEDIA TA'SIRINING YOSHLAR RUHIYATIDAGI AKS SADOSI**Jo'rayeva Jasmina Bahodir qizi**

O'zMU talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20326432>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ommaviy axborot vositalari, badiiy adabiyot va ijtimoiy tarmoqlarning inson ruhiyatiga ta'siri "Verter effekti" misolida ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

XVIII asrda Iogann Volfgang Gyote tomonidan yaratilgan "Yosh Verterning iztiroblari" asaridan keyin yuzaga kelgan ommaviy fojeaviy holatlar hamda zamonaviy media makonidagi o'xshash jarayonlar yoritiladi. Maqolada ommaviy ta'sirning yoshlar va o'smirlar psixologiyasiga salbiy ta'siri, fojeaviy voqealarning media orqali romantik tusda talqin qilinishi va uning ijtimoiy oqibatlari tahlil qilingan. Shuningdek, bunday holatlarning oldini olish masalalari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Verter effekti, ommaviy ta'sir, psixologiya, yoshlar, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, Iogann Volfgang Gyote, media, ruhiy ta'sir, o'smirlar.

Аннотация. В данной статье научно анализируется влияние средств массовой информации, художественной литературы и социальных сетей на психологию человека на примере «эффекта Вертера». Рассматриваются массовые трагические случаи, возникшие после публикации романа Johann Wolfgang von Goethe *The Sorrows of Young Werther*, а также аналогичные процессы в современном медианпространстве. Особое внимание уделяется негативному влиянию массового воздействия на подростков и молодёжь, романтизации трагических событий в медиа и их социальным последствиям.

Ключевые слова: эффект Вертера, массовое влияние, психология, молодёжь, средства массовой информации, социальные сети, Иоганн Вольфганг Гёте

Abstract. This article scientifically examines the influence of mass media, literature, and social networks on human psychology through the example of the "Werther Effect." It analyzes the wave of tragic incidents that followed the publication of Johann Wolfgang von Goethe's novel *The Sorrows of Young Werther*, as well as similar phenomena observed in the modern media environment. The article discusses the negative impact of mass influence on adolescents and young people, the romanticization of tragic events in media, and their social consequences.

Keywords: Werther Effect, mass influence, psychology, youth, mass media, social networks, Johann Wolfgang von Goethe, media, psychological impact, adolescents.

Bugungi globallashuv davrida ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. Ayniqsa, yoshlar internet, kino, musiqa va turli media mahsulotlari ta'sirida dunyoqarashini shakllantirmoqda. Media inson ongiga nafaqat ijobiy, balki salbiy ta'sir ham ko'rsatishi mumkin. Shu jihatdan "Verter effekti" deb ataluvchi ijtimoiy-psixologik hodisa bugungi kunda ham dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi.

"Verter effekti" atamasi amerikalik sotsiolog Devid Fillips tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan. U ommaviy axborot vositalarida keng yoritilgan fojeaviy voqealardan keyin jamiyatda shunga o'xshash holatlar ko'payishini kuzatgan. Ushbu hodisa XVIII asrda Iogann Volfgang Gyote tomonidan yozilgan *Yosh Verterning iztiroblari* asari bilan bog'liq holda "Verter effekti" deb nomlangan.

Roman bosh qahramoni Verter sevgi va ichki ruhiy iztiroblar girdobida yashaydi. U javobsiz muhabbat sabab chuqur tushkunlikka tushadi va fojeali qaror qabul qiladi.

Asarda qahramonning his-tuyg'ulari juda ta'sirli va hissiy tarzda tasvirlanganligi sababli ko'plab yosh kitobxonlar Verter obraziga taqlid qila boshlagan. Natijada Yevropaning ayrim hududlarida fojeaviy holatlar soni ortib ketgan. Hatto ayrim davlatlarda asarni vaqtincha taqiqlashgacha bo'lgan choralar ko'rilgan.

Psixologiya fanida insonning kuzatish va taqlid orqali xulq shakllantirishi muhim jarayon sifatida qaraladi. Ayniqsa, o'smirlik davrida hissiy beqarorlik kuchli bo'lgani sababli yoshlar tashqi ta'sirlarga tez beriladi. Media orqali namoyish etilgan fojeaviy voqealar ayrim yoshlar ongida muammolardan chiqishning noto'g'ri yo'li sifatida shakllanishi mumkin. "Verter effekti"ning asosida aynan mana shu psixologik ta'sir mexanizmi yotadi.

Tarixda bu kabi holatlar bir necha bor kuzatilgan. Masalan, Germaniyada namoyish etilgan "Talabaning o'limi" serialidan keyin yoshlar orasida poyezd bilan bog'liq fojeaviy hodisalar keskin ortgan. Tadqiqotchilar bunga serialdagi sahnalarning kuchli hissiy ta'sirini sabab sifatida ko'rsatadi. Keyinchalik Avstriyada ommaviy axborot vositalarida shunday voqealarni batafsil yoritishni cheklash natijasida bunday holatlar sezilarli kamaygan.

Hozirgi davrda "Verter effekti"ning yangi ko'rinishlari ijtimoiy tarmoqlarda namoyon bo'lmoqda. Internetdagi ayrim videolar, jonli efirlar, tushkunlik kayfiyatini targ'ib qiluvchi musiqalar va kontentlar yoshlar ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, e'tibor va mashhurlik orttirish istagi ayrim yoshlarni xavfli harakatlarga undashi mumkin. Bunday holatlar esa boshqa o'smirlarning ruhiy holatiga ham ta'sir qiladi.

Mutaxassislarning fikricha, yoshlarni salbiy ommaviy ta'sirdan himoya qilish uchun avvalo media savodxonlikni oshirish zarur. Yoshlar internetdagi har qanday axborotni tanqidiy tahlil qila olishi kerak. Shuningdek, oiladagi sog'lom muhit, ta'limdagi ma'naviy tarbiya va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi ham katta ahamiyatga ega. Insonning hayotga bo'lgan qiziqishi va maqsadlari qanchalik kuchli bo'lsa, u salbiy ta'sirlarga shunchalik kam beriladi.

Shu bilan birga, yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish ham muhim hisoblanadi. Sport, kitobxonlik, san'at va ijod bilan shug'ullanish insonning ruhiy barqarorligini mustahkamlaydi. Jamiyatda sog'lom ma'naviy muhit yaratish esa bunday salbiy holatlarning oldini olishda muhim omillardan biridir.

"Verter effekti" ommaviy axborot vositalari va san'atning inson ruhiyatiga qanchalik kuchli ta'sir ko'rsatishini namoyon etuvchi murakkab ijtimoiy-psixologik hodisadir. Ayniqsa, yoshlar ongiga ta'sir qiluvchi axborotlarni ehtiyotkorlik bilan yoritish zarur. Har qanday vaziyatda ham inson hayoti eng oliy qadriyat ekanini anglash va yoshlarni sog'lom dunyoqarash ruhida tarbiyalash jamiyatning muhim vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Iogann Volfgang Gyote. Yosh Verterning iztiroblari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
2. Devid Fillips. The Influence of Suggestion on Suicide: Substantive and Theoretical Implications of the Werther Effect // American Sociological Review. – 1974.
3. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti. Preventing Suicide: A Resource for Media Professionals. – Jeneva, 2017.
4. Media va psixologik ta'sir masalalari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
5. Yoshlar psixologiyasi va ijtimoiy muammolar. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
6. Ommaviy axborot vositalari va jamiyat psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2021.